

solam rediisse) unde constat reliquas feminas interim Angelos vidisse? Fieri enim potuit ut perseverarent circa monumentum, solum expectando reditum Magdalene.

7. Unde facile excogitari potest alia series hujus historiae, sequendo etiam Augustinum dicentem, quando Magdalena venit ad Apostolos, nondum vidisse Angelos, simulque ascendendo, vel cum illa rediisse cæteras feminas, vel certe ejus reditum expectasse prope monumentum, atque interim nihil vidisse. Postquam vero Petrus et Joannes venerunt ad monumentum, et omnia inspexerunt ac reversi sunt, mansisse ibi Magdalenam cum cæteris feminis, atque tunc omnes vidisse Angelum sedentem super lapidem, et ingressas in monumentum, vidisse juvenem sedentem in dextris. Postea vero, magno tremore ac pavore percussas, egressas esse, ac cæteras quidem longius a sepulchro aufugisse; Magdalenam vero amore timorem vicisse, ac juxta sepulchrum perseverasse, ac tunc accidisse quod Joannes narrat: *Maria stabat ad monumentum foris plorans*; contra hunc ordinem nihil afferri potest, et per se verisimile est potuisse ita accidere; et alioqui melius ac proprius texuntur verba Marci et Matthæi, qui de omnibus mulieribus, quarum in principio mentionem fecerant, narrant totum illud factum, et visionem ac locutionem Angelorum. Ac similiter quæ Lucas narrat, melius hoc modo accommodantur, ut infra dicam. Tandem, juxta hanc seriem historiae facile intelligitur quomodo Christus apparuerit primo soli Magdalene in specie hortulani, ut Joannes refert. Cum enim (ut diximus) aliæ mulieres egressæ de monumento præ timore diffugissent, Magdalena vero statim juxta sepulchrum stetit, et se iterum ad lustrandum sepulchrum inclinasset, vidit duos Angelos, deinde Christum, ut Joannes narrat, et fortasse hoc voluit indicare Marcus, quando post narratam fugam mulierum de monumento cum pavore et timore, proxime subjungit: *Surgens autem Jesus, mane primo apparuit Mariæ Magdalene.*

8. *Objectio.* — *Responsio.* — Hinc vero ulterius addo, nihil esse quod nos cogat ut dicamus Mariam Magdalenam rediisse ad Apostolos ante conspectos Angelos. Fieri enim potuit ut omnia, quæ Matth. et Marc. narrant usque ad visionem Angelorum, prius facta sint, et postea cucurrerit ad Apostolos, nuntiatura quæ viderat, ac deinde redierit cum Apostolis ad sepulchrum, eisque recedenti-

bus, et cum eis abeuntibus aliis mulieribus, ipsa sola permanserit, videritque Dominum; quem ordinem sequi videtur Tatianus Alexan., in Harm. Evang. Neque contra hoc obstat quod Magdalena dixerit Apostolis: *Tulerunt Dominum.* Nam etiam ipsis Angelis, quando secundo ei apparuerunt (ut probabilius credimus), dixit: *Tulerunt Dominum meum*; imo et ipsi Christo quem post Angelos vidit, antequam illum agnosceret, dixit: *Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, et ego eum tollam.* Recte ergo quoad hanc partem dixit Hieronymus, *Magdalenam obstupefactam in tantum torpuisse, ut ne Angelorum quidem presentium sentiret aspectum, cumque videret Angelos, etiam quos videbat, ignoraret.* Non ergo cognovit esse Angelos, neque eis fidem adhibuit, vel saltem non firmam, et stabilem; sed admodum vacillantem, vel potius ab eis decipi timuit, ideoque dicere potuit: *Tulerunt Dominum meum*; vix enim sciebat quid diceret. Sed instabis: si viderat Angelos, cur non id narravit, vidisse lapidem sublatum? vel potius, unde constat non utrumque narrasse? Joannes enim refert quidem dixisse: *Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum.* An vero plura dixerit, tacet quidem Evangelista, non tamen negat. Quocumque ergo ex iis modis, recte intelligitur quomodo absque discordia Evangelistarum potuerit Christus primo apparere soli Mariæ Magdalene seorsum ab aliis mulieribus. Alia vero difficultas, quæ hic suboritur ex alia apparitione quam Matth. narrat, in sequenti conclusione tractabitur.

9. *In die resurrectionis una cum aliis Magdalene Christus apparet.* — Dicendum est secundo, Christum eo die iterum apparuisse Magdalene simul cum aliis mulieribus. In hac conclusione conveniunt omnes antiqui expositores, Augustinus, Hieronymus, et Euthy. supra citati; et Theophylact. supra. Insinuat Chrysost., hom. 90 in Matth.; Tatianus, in Harmonia; Driedo, l. 3 de Dogmatibus sacrae Scripturae, tract. 3, c. 4, præsertim quoad eam partem quæ asserit, in ea Christi apparitione, quam Matth. narrat factam esse mulieribus, inventam esse Magdalenam, quoniam Matth. satis aperte id indicare videtur. Eodem enim contextu, et eadem referens mulieres, dicit: *Et ecce Jesus occurrit illis, dicens, Accipite; illæ autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus.* Nam relativum *illæ et illis,* easdem feminas refert de quibus a principio

capitis sermonem habet. Ex hac vero parte necessario sequitur (suppositis iis quæ dicta sunt in prima conclusione) eodem die, atque intra breve spatium temporis, bis Christum apparuisse Mariæ Magdalene. Quod vero prius illi soli apparuit, quam simul cum aliis feminis, primo probatur testimonio Marci supra tractato, et ex omnibus adductis in præcedenti conclusione. Secundo convincitur alio argumento supra facto, scilicet, quia si Magdalena prius vidisset Christum cum aliis mulieribus, non stetit postea juxta monumentum, plorans ac dicens: *Tulerunt Dominum meum.* Nam, licet Hieronymus supra respondeat potuisse Magdalenam hæc dicere præ nimia turbatione, etiamsi jam Christum vidisset, tamen revera hoc non est credibile, quia Christi præsentia omnem mœrorem perturbationemque Magdalene abstulerat. Item, quia non erat ita perturbata, quin esset sui compos, et ratione perfecte uteretur; ergo, si semel vidit, sibi persuasit esse Christum quem conspiciebat vivum ac resuscitatum, non poterat postea corpus ejus mortuum quærere ac lamentari. Tertio probatur, declarando seriem historiae atque harum apparitionum ordinem. Nam postquam Magdalena vidit Dominum in specie hortulani, et ab eo jussa est ire nuntiatum discipulis quæ viderat, summo gaudio affecta, diligentissime iter arripuit, atque ita facile fieri potuit ut ad alias mulieres brevi pervenerit. Verisimile enim est illas, tum ob animi turbationem et mœrorem, tum etiam ob desiderium sciendi quid accidisset, lente incessisse. Postquam ergo eas Magdalena consecuta est, cœpit simul cum eis progredi, et fortasse de his quæ viderat colloqui, et tunc iterum apparuit eis Christus in via, ut Matth. narrat. Igitur cum hoc modo omnia, quæ Evangelistæ narrant, facile in concordiam redigantur, et per se constet facile potuisse ita accidere, et omnes alii modi magnas difficultates patiantur, merito hunc cæteris præferendum censemus.

10. *Primum dubium.* — *Testimoniis Joann. 20 prima, secunda et tertia expositio.* — Duæ vero graves difficultates supersunt in hac sententia explicandæ. Prior est, quia in priori apparitione facta soli Magdalene fuit prohibita tangere pedes Christi, illis verbis: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*; at in apparitione facta mulieribus, Christus permisit eis ut accederent, tenerentque pedes ejus, ut Matth. narrat; ergo non est verisimile inter eas affuisse Magdalenam.

Cur enim permessa fuisset tangere quæ paulo ante fuerat prohibita? Hæc difficultas fere communis est in omni sententia. Nam, licet daremus Magdalenam non affuisse in secunda apparitione, eodem modo inquiri posset cur ipsa non fuit permessa tangere, aliæ vero admittæ sint, cum nec majori fide, aut reverentia et charitate accederent, cumque etiam illæ missæ fuerint ad annuntiandum discipulis resurrectionem, sicut Magdalena? Ut ergo radicem hujus difficultatis aperiamus et expediamus, explicanda imprimis est ratio illa quam reddidit Christus repellens Magdalenam a suo contactu: *Nondum enim ascendi ad Patrem.* Quæ ratio difficillima est. Nam potius, quia nondum ascenderat, tangi poterat, sicuti ab aliis discipulis postea contrectatus est; et si jam ascendisset, contingi jam non potuisset. Variis ergo modis exponitur hæc ratio. Primo, ut Christus non loquatur de ascensione locali in cœlum, sed de ascensione spirituali in cor et mentem Magdalene, ut sensus sit, nondum me agnoscis et quæris ut verum Dei Filium, et ita in fide tua *nondum ascendi ad Patrem*, id est, ad æqualitatem cum Patre, neque ad veram naturam Filii Dei, et ideo *noli me tangere.* Ita Augustinus, tract. 121 in Joan., et ser. 60 de Verbis Domini, et 152 et 155 de Tempore. Qui etiam metaphoricè exponit illa verba: *Noli me tangere, de tactu fidei, id est, noli in me sic credere, sicut nunc credis.* Et juxta hanc expositionem, respondendum est ad difficultatem propositam, Christum tunc repulisse Magdalenam, ut fidem ejus angeret atque perficeret. Erat enim tunc imperfecta. Postquam autem vidit Christum, et ab eo edocta atque illuminata est, non solum perfectiorem existimationem de illo habere cœpit, sed etiam socias feminas in eadem fide instruxit; ideoque in secunda apparitione omnes permittæ sunt Christum tangere et adorare. Et hanc responsionem significavit Hieronymus, dicta q. 5 ad Hedibiam, in fine, dicens Magdalenam prius a Domino fuisse correptam ut incredulam; post vero in tantum cum aliis profecisse, ut et permittæ fuerit tenere pedes ejus. Sed responsio hæc fundatur potius in sensu mystico quam in litterali, cum non sit juxta verborum proprietatem, ut patet ex verbis a Christo subjunctis: *Vade ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum*, ubi aperte loquitur de corporali ascensione. Et idem dicendum est de alia expositione Hieronymi supra, ubi verbum illud: *Nondum ascendi*, exponere vi-

detur, id est, nondum resurrexi, et ad statum gloriæ perveni, scilicet, in tua fide et existimatione. Unde inquit: *Quem mortuum quæris, viventem tangere non mereris. Si me nondum putas ascendisse ad Patrem, sed hominum fraude sublatum, meo tactu indigna es.* Et utramque complectitur Ambrosius, Lucæ ult.; et significat lib. de Isaac et Anima, c. 5, et ser. 58, qui potius D. Maximi esse censetur. Nec dissimilis est quam significat Leo Papa, ser. 2 de Ascensione, dicens Magdalenam tunc gessisse personam Ecclesiæ, quæ Christum in hac vita habere præsentem desiderare poterat, cui Christus: *Nolo ut ad me corporaliter venias, neque ut me sensu carnis agnoscas. Ad sublimiora te differo, meliora tibi præparo; cum ad Patrem ascendero, tunc me perfectius veriusque palpabis, apprehensura quod non tangis, et creditura quod non cernis.* Quibus verbis etiam significat illam repulisse propter imperfectam fidem. Rationem autem Christi aliter explicare videtur, scilicet: *Nondum ascendi*, id est, nondum tu pervenisti ad eam perfectam fidem quam post meam ascensionem consecutura es. Quæ expositio, præterquam quod non bene accommodatur contextui, auget difficultatem propositam. Quia juxta hanc rationem sic expositam non debuisset Christus ante ascensionem se tangendum præbere, aut Magdalene, aut aliis. Deinde id, quod commune est omnibus iis expositionibus, scilicet, Mariam Magdalenam repulsam esse propter imperfectionem fidei, non video quo fundamento nitatur, cum verbum ejus, *Magister*, potius indicet indubitam fidem; et ita Tertull., l. contra Prax., c. 25, Magdalenam vocat *fidelem feminam, quæ non ex curiositate, neque ex incredulitate, sed ex fide, et dilectione Christum tangere aggressa est.*

11. *Quarta expositio.* — Atque easdem difficultates habet expositio Cyril., 12 in Joann., c. 50, ubi ait Christum ante passionem facile permisisse quoslibet peccatores ad se tangendum accedere, ut eos sanctificaret. Quia eo tempore adhuc erat *in similitudine carnis peccati*, ut notavit etiam D. Thomas infra, q. 80, a. 4, ad 1. At vero post resurrectionis gloriam, non ita facile se palpari permisit, ad significandum corpus Christi non esse tangendum, nisi ab his qui Spiritum Sanctum acceperunt: *Quia ergo* (inquit Cyrillus) *nondum Spiritum Sanctum miserat, ideo a tactu suo Maria prohibebat, dicens: Nondum enim ascendi ad Patrem meum, id est, nondum Pater*

per me Spiritum Sanctum ad vos misit. Contra hanc enim expositionem obstat, quod juxta illum non debuisset postea permitti se tangi a mulieribus et discipulis. Responderi tamen posset, Christum voluisse hoc semel significare in Magdalenam adhuc imperfectam; non tamen oportuisse ut semper id observaret. Tum quia necessarium erat ad confirmandam resurrectionem aliquando ut se contrectari permitteret; tum etiam ut lenitatis ac benevolentiae signa discipulis exhiberet. Sed quamvis hoc ita sit, illa tamen ratio valde mystica apparet, et in verbis Christi non habet fundamentum. Multo autem magis voluntarium est quod quidam addunt¹, Magdalenam non solum voluisse adorare Christum, et deosculari pedes ejus, sed etiam petiisse ab eo ut sibi daret Spiritum Sanctum quem post suam se resurrectionem daturum promiserat. Et ideo Christum ita respondisse. Hoc enim libere excogitatum est, neque in præsentem textum Evangelii habet fundamentum, neque in alio loco ubi Christus Spiritum Sanctum promisit. Illa enim promissio facta est in cæna, ubi soli aderant Apostoli, et fortasse ad aures Magdalene nondum venerat.

12. *Quinta expositio.* — Alii ergo exponunt Magdalenam existimasse Christum rediisse ad eandem vitæ conditionem quam ante mortem habuerat, sicut fratrem suum Lazarum paulo antea a Christo resuscitatum adspexerat; et ideo voluisse eodem modo atque eadem familiaritate cum illo conversari, ut antea solebat; Christum autem, ut eam doceret ad altiorem vitæ statum se surrexisse, eam prohibuisse dicendo: *Noli me tangere.* Ita exponit Chrysost., hom. 85 in Joann., quem Theophylactus et Euthym. sequuntur, et fuit antiquior expositio Justini Martyris, q. 48 ad Orthod.: *Dictum est* (inquit) *Mariæ a Servatore, Noli me tangere; quasi diceret, Noli me sequi, ut perpetuo mecum verseris, sicut erat ante meam crucem consuetudo.* Juxta quam expositionem non erit necessarium dicere, Christum repulisse Magdalenam ut nullo modo ipsum tangeret, suosque pedes deoscularetur; sed ne diu atque familiariter ibi cum ipso maneret. Quin potius, addit Cajetanus, nec displicet Jansenio, c. 145, non tantum voluisse Magdalenam tangere pedes ejus, sed etiam præ nimia lætitia et incredibili vi amoris voluisse illum amplecti, ejusdem faciem et col-

¹ Joannes Hesselius in historia passionis et resurrectionis Domini.

lum tenere, et ab hoc contactu eam repulisse Christum. Quod si verum esset, facillime expeditur difficultas proposita. Nam postea Magdalena, jam admonita a Christo, non accessit eo modo, sed solum ad pedes procidit cum reliquis mulieribus, adorandi causa, et ideo permessa est tangere Christum.

13. Sed mihi hæc non probantur; Chrysostomus enim dicit Magdalenam voluisse accedere ad Christum eo modo quo prius solebat. Inapud autem esset cogitare Magdalenam fuisse solitam eo modo contingere, vel amplectari Christum, sed solum, *procidere ad pedes Domini* (ut dicitur Joann. 11), et *secus pedes ejus sedere* (ut dicitur Lucæ 10); ergo incredibile videtur hoc tentasse, quando Christus ei apparuit; vel saltem non est mens Chrysostomi, neque ullus unquam Sanctorum id dixit. Deinde, quamvis Christus non ostenderit Magdalene gloriam suam, tamen solo suo aspectu, tantam gravitatem et venustatem ostendebat, ut honorem quemdam seu reverentiam conciliaret; unde verbum quod statim protulit Magdalena, scilicet: *Magister*, potius fuit reverentiæ quam amoris. Ergo verisimile est magna cum reverentia procidisse ad pedes ejus; nec fuisse ob hanc causam a Domino repulsam. Denique juxta hanc expositionem difficile applicatur ratio Christi. Quid enim significat: *Noli mecum tam familiariter agere, quia nondum ascendi ad Patrem meum?* Numquid post ascensionem erat illo modo ac familiaritate Christum contrectatura? Nisi quis fortasse dicat, in statu gloriæ futurum esse inter Christum et beatos familiarem illum tractandi et conveniendi modum, et hoc voluisse Christum significare, ut indicavit Bernardus, serm. 5 de Omnibus Sanctis. Sed hoc quoque non est admodum probabile, tum quia etiam in cælo non erit illa familiaritas quæ indecentiam quamdam præ se fert; tum etiam quia Christus non dicit: *Nondum enim ascendimus*, sed de se solo loquitur. Tum denique quia nullus interpretum ita intellexit.

14. Aliter vero solet accommodari ratio Christi ad prædictam expositionem, ut non intelligatur perfecta et consummata solis illis verbis: *Nondum enim ascendi ad Patrem meum*, sed conjungenda sint etiam sequentia: *Vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum*, etc. Ita ut sensus totius orationis sit: *Noli me tangere*, id est, ne existimes tam familiariter esse mecum agendum. Quamvis enim nondum ascendi ad Patrem meum, tamen jam sum in eo statu in

quo brevi ascendam. Itaque jam sum constitutus in statu glorioso et immortalis, et ideo neque mihi debetur terrena habitatio, nec prior conversandi modus, quamvis propter vestram utilitatem aliquantulum differam ascensionem meam. Quæ expositio placuit recentioribus, et est probabilis; vim tamen aliquam infert litteræ. Tum quia oportet subintelligere vel addere aliquod verbum, scilicet, *quamvis non ascendi*. Tum etiam quia illa verba: *Vade autem ad fratres meos*, non commode interponuntur. Neque magis placet modus quo alii Christi rationem inducunt. Dicunt enim subintelligendas esse plures interrogationes quas Magdalena facere posset, quas Christus prævenire, eisque uno verbo satisfacere voluit. Cum enim Christus illi dixisset: *Noli me tangere*, potuisset ipsa conqueri et dicere: Quid rei hoc est? Nonne, Domine, tecum familiariter agere solebam, et ad deosculandos pedes tuos benigne admitti? Cui Christus tacite respondet, se jam esse in statu gloriæ et immortalis in quo ascendurus esset ad Patrem. Sed quia potuisset Magdalena rursus instare dicens: Nonne ego te video sicut antea? Nonne mecum eodem modo loqueris et conversaris? Ad hæc omnia respondet Christus illis verbis: *Nondum ascendi ad Patrem meum*, ac si diceret, Noli mecum ita familiariter conversari. Quia licet tibi me conspiciendum præbeo, non ideo est quia status, in quo jam sum constitutus, id requirat; sed quia ex dispensatione quadam nondum ascendi ad Patrem propter vestram utilitatem. Quæ omnia sunt quidem ingeniose excogitata; tamen obscurum valde et laconicum fingunt Christi sermonem; et præterea supponunt aliquid incertum, et quod vix potest commode explicari. Non enim satis intelligo quis fuerit hic modus nimis familiaris, quo Magdalena voluit tangere Christum; neque etiam video fundamentum ad dicendum Magdalenam existimasse ad vitam mortalem eum surrexisse.

15. *Expositio vera.* — *Magdalena Christum in horto tangere cur prohibita.* — Ultima ergo expositio, et maxime consentanea litteræ, esse videtur, Christum nihil aliud voluisse Magdalene significare, nisi ut velociter properaret ad annuntiandam suam resurrectionem discipulis. Unde cum ipsa vellet ad pedes ejus immorari, et semel atque iterum deosculari, dixit illi: *Noli me tangere*, id est, noli nunc in hoc immorari, ac si non esses amplius me visura. Erit enim postea tempus in quo pos-

sis meo conspectu frui, meque contingere ac venerari. *Nondum enim ascendi ad Patrem meum*, id est, quia non solum nondum jam ascendi, sed etiam per aliquot dies non sum ascensus, et ideo propera ad fratres meos, et die illis intra breve tempus me ascensurum ad Patrem, prius tamen videndum fore ab eis; ut ex aliis Evangelistis colligitur. Quæ expositio nullam vim infert illi verbo: *Ascendi*. Nam licet sit præteriti, et non futuri temporis, tamen ad maiorem rei explicationem et exaggerationem solemus ita loqui, etiam in vulgari sermone; ut cum aliquem urgemus ut, antequam discedat, aliquid faciat, hispane etiam respondere solet, *No soy ido*, id est, antequam discedam, erit tempus id præstandi.

16. *Responsio.* — *Magdalena Christum in via tangere una cum aliis feminis cur permissa.* — Sed, hac expositione supposita, urget amplius difficultas in principio posita. Nam si Christus non permisit a Magdalena tangi sese, ne moram faceret, ergo eandem ob causam non debuit in via hoc permittere, tam ipsi quam reliquis mulieribus; sed monere potius ut properarent. Ad hoc vero facile responderi potest, primo, cum Christus dixit Magdalene: *Noli me tangere*, non omnino prohibuisse ne ipsius pedes deoscularetur ac veneraretur; sed significasse ut cito se expediret, et ad discipulos festinaret. Sicuti et quando discipulis dixit: *Neminem salutaveritis in via*, non interdixit eum salutandi modum quem charitas et urbanitas exigat, sed voluit eo dicendi genere significare, ut sine mora proficiscerentur, munus obituri suum. Ad hunc ergo modum, cum dixit Mariæ Magdalene: *Noli me tangere*, non omnino vetuit ne pedes deoscularetur ac veneraretur suos; sed indicavit ei sedulitatem ac diligentiam quam navare oportebat in annuntianda discipulis resurrectione sua. Et ideo nihil obstat quod postea, tam ipsi Magdalene, quam aliis mulieribus, se adorandum tangendumque præbuerit. Nam id etiam sine multa mora fieri potuit, solum quantum charitas ac debita reverentia, devotioque posebant. Unde illis statim dixit Christus: *Ite, nuntiate fratribus meis*. Et hinc fortasse Athanasius, in l. de Incarnat. Christi, occasionem sumpsit dicendi, Christum omnibus mulieribus ad se accedentibus dixisse: *Noli me tangere*; eas tamen nihilominus accedentes tenuisse pedes ejus, et adorasse. Nam, licet non legamus omnibus dixisse illa propria ac formalia verba, tamen quoad sensum om-

nibus dixit, ut irent ac properarent nuntiaturæ discipulis resurrectionem. Et eadem ratione, quamvis non legamus, Magdalenam in prima apparitione tenuisse pedes Christi et adorasse, tamen non fuit absolute vetita id facere; ideoque verisimile est fecisse id quidem, quamvis quam citissime, nullaque interjecta mora.

17. *Castitatis exemplum.* — Secundo, quamvis daremus Christum omnino prohibuisse Magdalene in prima apparitione ne se contingeret, posset sufficiens ratio assignari ob quam in secunda apparitione hoc permissum sit, tam illi quam feminis, videlicet, quia Maria jam ex parte impleverat quod Christus jusserat, et gaudium resurrectionis cum sociis suis communicaverat, quibus resurrectionem Christi annuntiaverat. Deinde jam minime morari volebat ad pedes Domini, sicut prius; sed tantum simul cum aliis eum adorare, et statim iter maturare suum. Denique non omittam dicere quod Epiphanius, hæresi 26, prope finem, significavit his verbis: *Ut ostenderet manifestam castitatem et sanctimoniam per sanctificationem, dicit Mariæ: Ne me attingas*. Indicet enim rationem moralem potius quam litteralem, videlicet, Christum, ob exemplum purissimum castitatis, non permisit Mariam prius se contingere, quando, videlicet, sola erat; postea vero in præsentia et consortio aliarum mulierum id permisit. Addi etiam potest ratio mystica quam late persequitur Rupertus, l. 14 in Joann., quod Maria, quando sola accessit ad Christum, gerebat figuram Ecclesiæ ex gentibus congregandæ, quæ non contactu corporali, sed spiritali fide ad Christum post ascensionem ejus erat perventura. De qua re multa legi possunt in Petro Chrys., ser. 75 et sequentibus.

18. *Secundum dubium.* — Secunda difficultas est, quomodo variæ Angelorum apparitiones quas Evangelistæ narrant, cum nostra sententia cohæreant. Et præcipue est difficultas de apparitione duorum Angelorum, quam Lucas refert, dicens: *Ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti*. Quam apparitionem necesse est esse distinctam ab illa quæ facta est Mariæ Magdalene, quando vidit duos Angelos. Dictum namque est, quando illos vidit, fuisse eam solam, et ab aliis feminis sejunctam; et Joannes dicit fuisse extra sepulchrum; at illi duo Angeli (de quibus Lucas meminit) visi sunt ab omnibus illis feminis existentibus intra sepulchrum; non apparet autem quando, juxta ordinem historiæ

supra positum, hi duo Angeli videri potuerint a mulieribus. Quando enim primum ingressæ sunt in monumentum, tantum viderunt unum Angelum intus (ut Marcus narrat), postea vero non sunt iterum ad illud reversæ, quia, eodem Evangelista teste, discessere statim magno pavore concussæ.

19. In explicanda hac difficultate, et repugnantia quæ esse videtur inter Evangelistas narrantes has apparitiones Angelorum, variæ sunt expositiones. Quidam ita conciliant et texunt seriem historiæ, ut primo mulieres viderint unum Angelum extra sepulchrum sedentem super lapidem (ut Matth. narrat), ejusque monitu mulieres (quibus ipse dixit: *Venite, et videte locum ubi positus erat Dominus*) introeuntes viderint juvenem sedentem in dextris (ut Marcus narrat), statim vero præ timore egressæ sint. Magdalena porro, quæ sola permansit, iterum se inclinans ad monumentum, vidit duos Angelos et Dominum, atque iterum reversa est ad discipulos. Interim vero alii duo Angeli apparuerunt reliquis mulieribus, quæ a monumento timore plenæ ac animo consternatæ discesserant. Hæc vero sententia mihi probari non potest. Primo, quia est parum consentanea narrationi Lucæ. Is enim potius significat mulieres vidisse hos Angelos intra sepulchrum, sic enim scribit: *Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu; et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti*. Et postquam retulit omnia quæ Angeli mulieribus dixerunt, subdit: *Et regressæ a monumento, nuntiaverunt*, etc. Ex hoc enim contextu satis verosimilis conjectura fit, mulieres ingressas monumentum, antequam exirent, vidisse Angelos, eorumque verba audivisse. Quod etiam patet ex illis verbis Angelorum: *Non est hic*. Erant ergo in ipso sepulchro, quod designatur per illud adverbium *hic*; præterea, quia inferius significat Lucas Magdalenam affuisse cum aliis mulieribus, quando ii duo Angeli apparuerunt. Nam post citata verba ait: *Erant autem Maria Magdalena, et Joanna, et Maria Jacobi, et cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc*. Responderi potest Lucam non dicere Magdalenam huic visioni Angelorum interfuisse, sed narrasse Apostolis quæ viderat simul cum aliis mulieribus. Quod verum esse potuit, quia, licet non omnes simul, tamen omnes eadem fere viderant et audierant, et omnes eadem narrarunt Apostolis. Sed non est revera hæc Evangelistæ

mens; cum enim ait: *Quæ dicebant ad Apostolos hæc*, aperte refert per illud pronomen, hæc, eadem quæ ipse narraverat. Neque est verisimile mentionem facere de Magdalena, et de illa scribere quomodo eadem narravit quæ aliæ mulieres, nisi quia significare voluit eam affuisse omnibus quæ scripserat. Accedit hanc esse sententiam August., et communem omnium interpretum; contrariam vero neque habere fundamentum, neque esse necessariam ad explicandam seriem historiæ, ut ex dicendis patebit.

20. Ex his rationibus consequenter infero hanc visionem Angelorum, quam Lucas narrat, accidisse antequam Christus primo appareret Magdalene in specie hortulani. Quia, quando hi duo Angeli apparuerunt, adhuc mulieres non credebant Christum vivere, et corpus ejus mortuum quærebant, ut patet ex illis verbis Angelicis: *Quid queritis viventem cum mortuis?* Sed postquam Magdalena vidit Dominum, et occurrit aliis mulieribus, eisque nuntiavit quod viderat, jam non inquirebant viventem cum mortuis; sed potius ibant nuntiatuæ Apostolis quod Maria viderat, quibus per viam incedentibus iterum Christus apparuit, ut supra diximus; ergo si Magdalena affuit huic apparitioni Angelorum (ut vere affuit), necesse est ut ante primam Christi apparitionem sit facta. Dicunt vero quidam, hanc visionem Angelorum (quam Lucas narrat) esse eandem cum ea quam memorat Joannes; illos tamen Angelos bis locutos fuisse, primum soli Magdalene coram aliis, postea omnibus. Sed non placet, primo, quia apud Lucam Angeli apparuerunt, cum omnes mulieres simul erant, et intra sepulchrum; apud Joannem vero, cum Magdalena esset sola et in vestibulo, ut exponemus. Secundo, quia, ut colligitur ex Joanne, Magdalena statim post verba et nutus Angelorum conversa est, viditque Dominum; ergo non possunt commode interponi cætera verba.

21. Ut ergo totam hanc rem exponamus, supponendum est ex Cyrillo Hierosol., catech. 14; et Beda, lib. de Locis sanctis, seu de Situ Jerusalem, c. 2; et ex Burcardo, in lib. de Descriptione terræ sanctæ, in 4 parte, c. 7, in sepulchro Domini duplicem fuisse speluncam, alteram exteriorem (quam Cyrillus *vestibulum sepulchri* appellat), alteram interiorum, in qua excisum erat sepulchrum, a pavimento terræ tribus palmis erectum. Inter quæ duo loca ostium erat in quo lapis fuit positus, quo sepulchrum Domini clausum di-